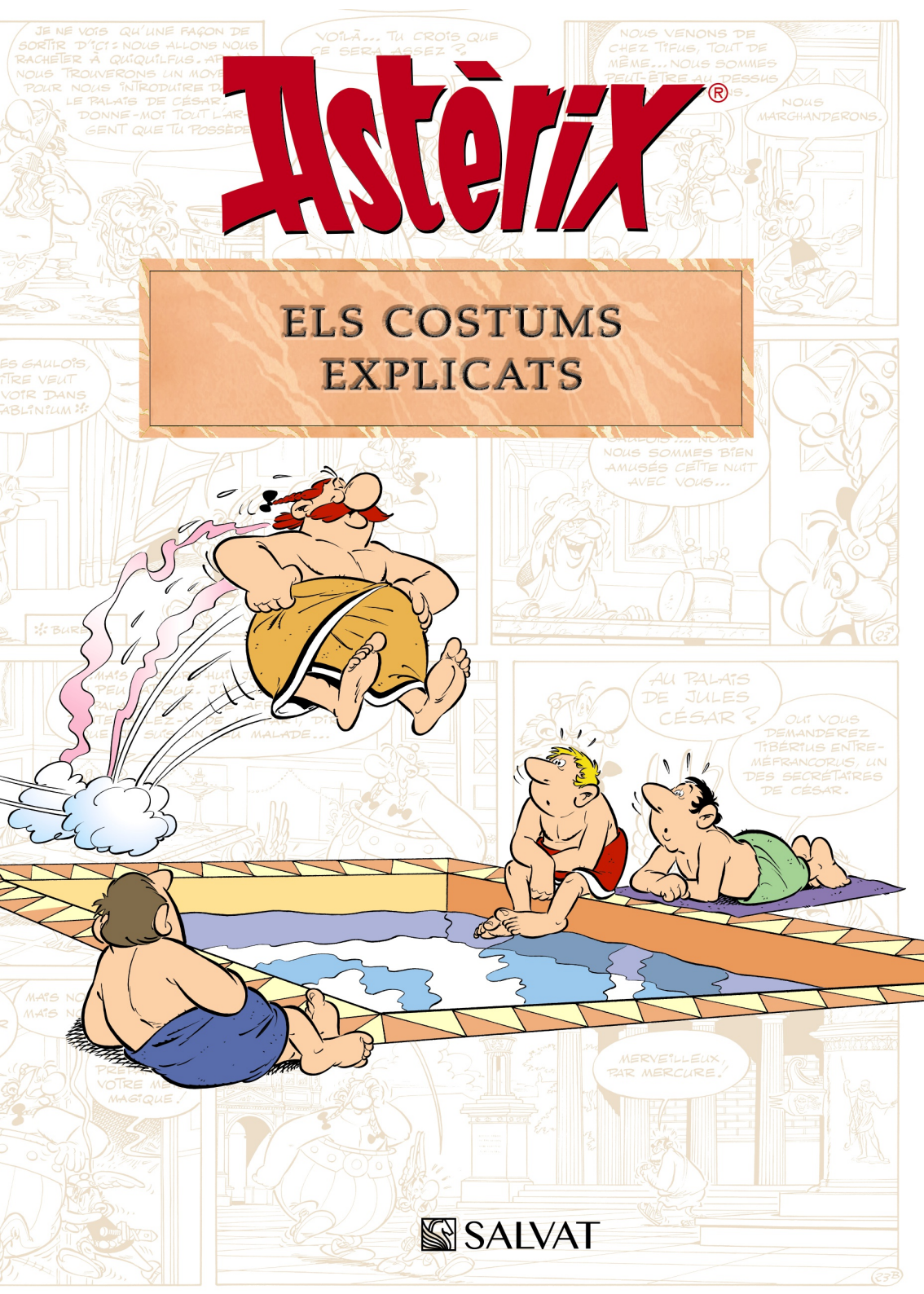

Astérix

ELS COSTUMS EXPLICATS

JE NE VOIS QU'UNE FAÇON DE SORTIR D'ICI: NOUS ALLONS NOUS RACHETER À QUIQUILFAS. AP NOUS TROUVERONS UN MOYEN POUR NOUS INTRODUCTION LE PALAIS DE CÉSAR. DONNE-MOI TOUT L'ARGENT QUE TU POSSÈDES

VOILÀ... TU CROIS QUE CE SERA ASSEZ ?

NOUS VENONS DE CHEZ TIFAS, TOUT DE MÊME... NOUS SOMMES PRÊTS ÊTRE AU DESSUS D'ES. NOUS MARCHANDERONS.

NOUS MARCHANDERONS.

LES GAULOIS, NOTRE VEUT VOIR DANS TABLINIUM ?

MAIS... NOUS NOUS SOMMES BIEN AMUSÉS CETTE NUIT AVEC VOUS...

*BUR

MAIS PEUT-ÊTRE... AU PALAIS DE CÉSAR... TE... MALADE...

AU PALAIS DE JULES CÉSAR ?

OUI VOUS DEMANDEREZ TIBÉRIUS ENTRE-MÉFRANCORUS UN DES SECRÉTAIRES DE CÉSAR.

MAIS NON... MAIS NON...

POUR VOTRE MAGIQUE.

MERVEILLEUX PAR MERCURE !

Astèrix®

ELS COSTUMS
EXPLICATS

Astèrix®

ELS COSTUMS EXPLICATS

TEXTOS DE BERNARD-PIERRE MOLIN

SUMARI

USOS I COSTUMS A LA GÀL-LIA I A ROMA ...	6
CRONOLOGIA DE FETS HISTÒRICS	8
LA GRAN HISTÒRIA I LES PETITES HISTÒRIES	10
HISTÒRIA DE LES GÀL-LIES	16
HISTÒRIA DE ROMA	20
LA FAMÍLIA	24
LA SOCIETAT	42
EL TREBALL	72
LA VIDA DIÀRIA	90
HÀBITAT I MOBILITAT	112
ARTS I OCI	126
HOMENATGE ALS AUTORS ANTICS CITATS ...	152
BIBLIOGRAFIA I LLOCS WEB	158

USOS I COSTUMS A LA GÀL·LIA I A ROMA

Des que existeixen els dies i les nits, hi ha una vida diària i, per tant, uns usos i costums. Molts de nosaltres hem descobert els dels gals gràcies a les aventures de l'Astèrix. Cada àlbum s'obre amb el famós mapa que ens recorda el context històric de la conquesta romana, mentre que la lupa enfoca la ficció i la situació del poblet dels irreductibles. La pàgina següent presenta els cinc personatges principals: la parella estrella de guerrers, el cap de la tribu, el druida i el bard. A continuació, comença l'aventura, que acaba amb un banquet. Entre aquests dos moments, podem trobar romans, altres pobles de l'antiguitat, glops de poció màgica o cops contra adversaris molestos, i riurem dels gags, dels acudits, dels anacronismes, de les referències i dels jocs de paraules, que els autors dels còmics ens van regalant al llarg de les pàgines.

També aprendrem algunes cosetes sobre la vida diària dels anys cinquanta abans de Crist. Algunes són certes: als gals els agradava fer tiberis i barallar-se; els druides eren respectats; els ferrers eren hàbils, i les dones, (una mica) alliberades. En canvi, no hi havia ni menhirs ni senglars, i encara menys bards emmordassats, en els usos i costums dels gals. Pel que fa als romans de l'època, sabien construir i apreciaven el teatre, els banys termals i els espectacles del circ. Tanmateix, els legionaris eren molt més temibles i temuts que els que acostumen a rebre les plantofades de l'Astèrix i l'Obèlix.

A còpia de veure com vivien els nostres amics gals i els seus enemics romans, vam tenir la idea de descriure'n els usos i costums a partir de les vinyetes dels àlbums: els costums, les pràctiques, les tradicions i els rituals que marcaven la vida diària, a la Gàl·lia i a Roma. Com funcionaven les famílies? Com s'organitzava la societat? Com eren els territoris i les cases? De què treba-

llaven o com es distreien? Com passava el temps i com el passaven? Amb quina roba? Amb quins diners? En quina llengua?... «I què menjaven?», demanaria l'Obèlix.

Grans historiadors, antics i contemporanis, han descrit els costums dels gals i dels romans, i han coincidit a reconèixer l'alt nivell de civilització dels últims. Però, si bé els escriptors grecs i llatins narren la vida dels gals amb certa superioritat, els moderns els tracten com un poble molt més evolucionat que no es correspon amb el retrat poc afavoridor que en solen fer els autors de l'antiguitat.

Gràcies a textos escrits fa més de dos mil anys, i a la feina dels arqueòlegs i investigadors actuals, us convidem a descobrir la vida quotidiana i els costums dels gals, comparats amb els dels romans. Però, com que les comparacions són odioses, ens abstindrem de jutjar les creences dels uns, els ritus dels altres i les maneres de fer de cadascú.

L'Àstèrix ens relata els usos i costums de la Gàl·lia, recentment sotmesa, i els de Roma, conqueridora infatigable. Amb un guia tan singular, aquest llibre serà tan divertit... i esplèndid com un sopar a ca la Galantina!

B.-P. M.

Els llores del Cèsar, p. 9

CRONOLOGIA DE

10000-8000 aC

Naixement de l'agricultura (Orient Mitjà, Xina) i primeres sedentaritzacions (Mesopotàmia, Índia, Xina...).

4000 aC

Megàlits (dòlmens i menhirs) a la futura Gàl·lia.

3500-2500 aC

Naixement de l'escriptura; grans civilitzacions a Egipte i Mesopotàmia.

1500 aC

Civilitzacions mediterrànies (Fenícia, Grècia, Creta...).

700-400 aC

Civilització etrusca al nord de Roma.

5000 aC

Extensió de la revolució neolítica a Europa.

3000 aC

Edat del coure a Europa.

2000 aC

Edat del bronze.

1200 aC

Guerra de Troia.

800 aC

Arribada dels celtas a la Gàl·lia i primera edat del ferro.

125-118 aC

Roma conquereix la Gàl·lia Transalpina.

91-89 aC

Guerres socials a Itàlia; Roma sotmet els seus «aliats».

58 aC

Juli Cèsar comença la guerra de les Gàl·lies.

52 aC

Derrota de Vercingetòrix a Alèsia.

67 aC

Pompeu elimina els pirates.

105 aC

Roma atura la invasió dels cimbres i dels teutons a la Gàl·lia.

73-71 aC

Cras aixafa la revolta dels esclaus d'Espàrtac.

60 aC

Aliança dels tres generals conqueridors (triumvirat): Cèsar, Cras i Pompeu; Roma domina tota la conca mediterrània.

53 aC

Cras, assassinat pels parts.

50 aC

Tota la Gàl·lia és romana; inici de les aventures de l'Astèrix.

47-80

Conquesta de la Bretanya (Anglaterra i Gal·les).

79

Erupció del Vesuvi i destrucció de Pompeia.

98-117

Regnat de Trajà; conquesta de la Dàcia (Romania).

212

Edicte de Caracal·la: tots els homes lliures de l'Imperi esdevenen ciutadans romans (inclosos els gals).

306-337

Constantí reuneix l'Imperi i estableix la llibertat de culte.

68-69

Conflictes entre els pretendents al títol d'emperador; Vespasià emergeix.

80

Inauguració del Colosseu per part de Tit.

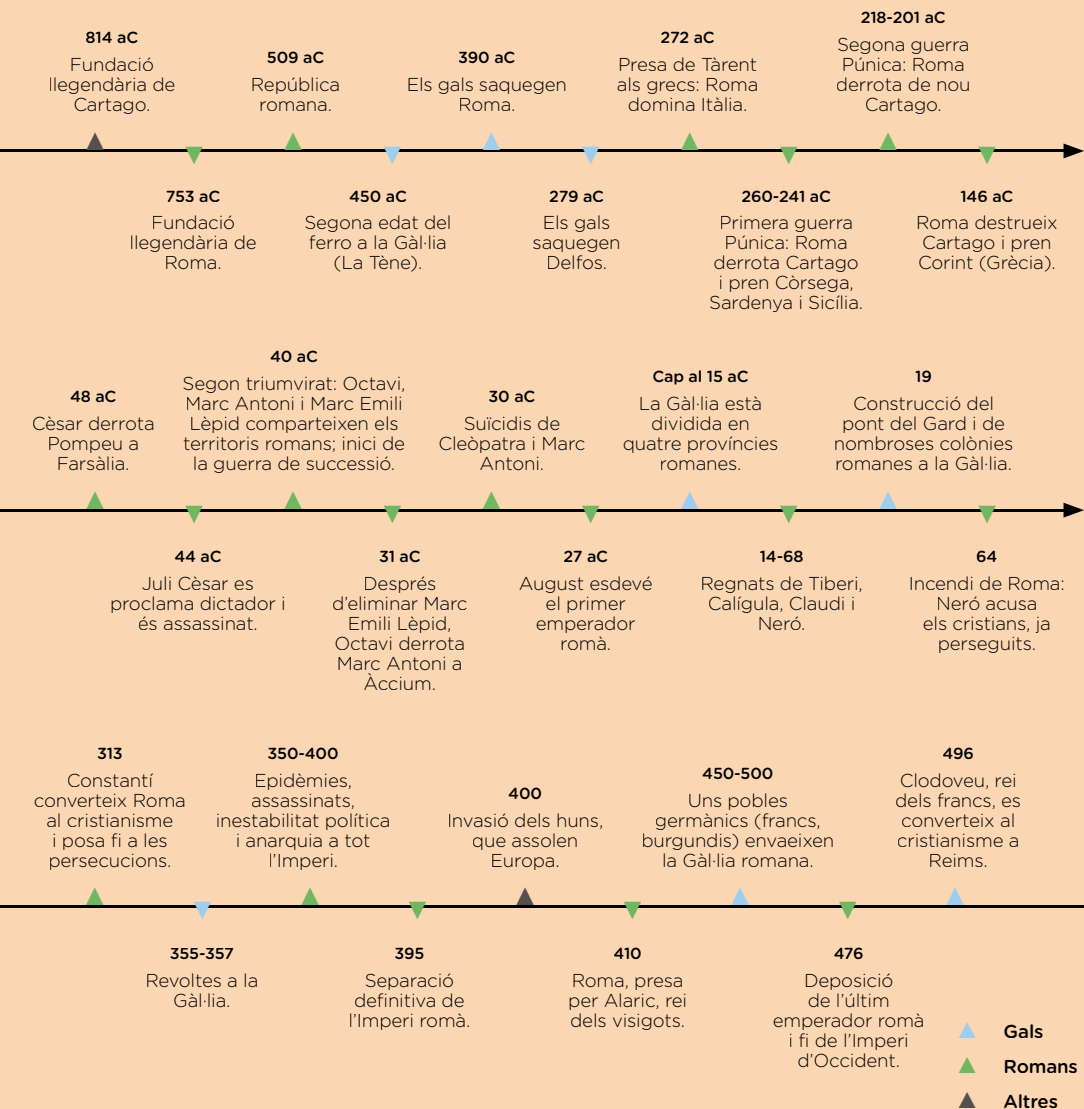
117-180

Regnats d'Adrià, Antoní i Marc Aureli; apogeu de l'Imperi i *pax romana* (la pau romana).

286

Primera divisió de l'Imperi entre l'Orient (Constantinoble) i l'Occident (Roma) per Dioclecià.

FETS HISTÒRICS

LA GRAN HISTÒRIA I LES PETITES HISTÒRIES

Coneixem bé la gran història de Roma i menys la de la Gàl·lia, que va ser sotmesa i explicada per Juli Cèsar, que es va inspirar al seu torn en nombrosos autors antics. La cultura grecoromana ens ha deixat nombrosos documents, monuments i relats, fàctics o poètics, dels deu segles que van passar abans i després de l'inici de la nostra era. Les petites històries quotidianes d'aquests temps llunyans, i especialment les dels gals, continuen sent força misterioses.

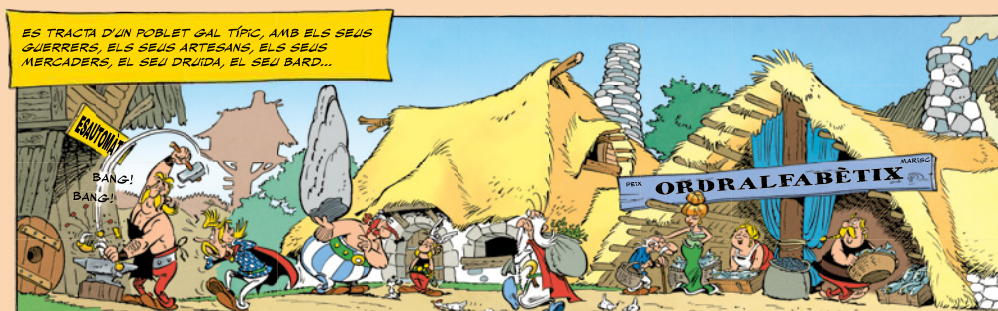
La Residència dels Déus, p. 5

Els romans, per mitjà dels textos, les construccions i l'art, han mostrat la seva manera de viure, que va ser difosa àmpliament entre els pobles de l'immens imperi que van conquerir en uns quants centenars d'anys. Els gals es van mostrar més discrets. En no deixar constància per escrit dels seus coneixements, amb les seves construccions de fusta —menys duradores que les pedres romanes— i, sobretot, vençuts per les

legions abans de ser llatinitzats, han estat durant molt de temps els grans oblidats de la història. Les invasions bàrbares del segle v —sobretot la dels francs, que van donar nom i la seva classe dominant a França— van acabar de diluir les poques empremtes deixades pels antics celtas, que ràpidament es van tornar més romans que gals.

EL RETORN DELS GALS

No va ser fins al segle XIX que Napoleó III va ressuscitar els famosos gals per raons essencialment polítiques. Per tal d'exaltar l'heroisme francès davant d'una Prússia amenaçadora, va brandar la imatge de Vercingetòrix, cap d'un poble de guerrers valents i cabelluts, rebels que vivien en cabanes al mig de boscos profunds, insubmisos que caçaven bèsties salvatges, però submisos als misteriosos poders dels druides, que sacrificaven homes sobre els dòlmens i collien vesc vestits amb túniques blanques.

El regal del Cèsar, p. 10

El lema simplista d'«els nostres avantpassats, els gals», molt difós a França per l'escola unificadora de la Tercera República, va perdurar al llarg de més de cent anys. Va influir generacions, com la dels autors de l'Astèrix, els quals van crear un univers de personatges mostatxuts ple de fantasia, baralles, banquets, menhirs i senglars. Goscinny i Uderzo van fer d'aquests pobles, coneguts fins aleshores per mitjà dels grecs i dels romans, que els consideraven bàrbars, uns alegres resistents contra l'invasor romà, estranya prolongació de la voluntat imperial napoleònica.

CANVI DE PARADIGMA

La visió de França d'abans de la conquesta romana canvia al tombant de la dècada de 1970. L'arqueologia aèria, que consisteix a estudiar la terra des del cel, posa en evidència les empremtes de l'hàbitat gal i les seves qua-

litats com a agricultors. L'observació de formes geomètriques al mig dels camps demostra l'existència de grans granges, lluny de la imatge que es tenia de les cabanes dels boscos. Un cop establert el pla de treball, es van dur a terme excavacions per desenterrar restes i objectes: joies, armes, eines, estris. També es van recollir deixalles, perquè se n'aprèn molt, de les escombraries. Se'n va des-

prendre una civilització molt avançada, que es va confirmar amb l'estudi d'antigues ciutats gal·les, com Bibracte, al massís del Morvan, a l'est de França.

Amb aquests descobriments que reordenen els mapes de la història, els investigadors han anat més enllà. A partir de la dècada de 1990, l'arqueologia preventiva, que obliga a excavar el sòl abans de fer qualsevol construcció, ha posat de manifest altres riqueses dels gals. El progrés tècnic ha permès l'aparició

de nous camps científics, com la palinologia (estudi del pol·len), la dendrocronologia (observació dels anells dels arbres per entendre el clima i datar fets), la carpologia (disciplina que estudia les llavors fòssils), l'antracologia (anàlisi dels carbons vegetals), l'arqueozoologia (estudi sobre els ossos d'animals, consumits o no) o l'anatomopatologia (examen de teixits vius o morts). Sota la direcció d'arqueòlegs i historiadors, tots aquests especialistes en anatomia, antropologia, química orgànica o ceràmica antiga (ceramòlegs) treballen als jaciments i als seus laboratoris per explicar-nos com vivien els gals. Les seves anàlisis aporten coneixements sobre els pobles, inclosos els que van viure molt abans que Vercingetòrix prengué les armes o Jesús deixés anar el seu primer *cris*t.

Gràcies a uns motlles cada cop més eficients, també es poden reconstruir objectes que el temps ha degradat

El regal del Cèsar, p. 26

i considerar l'arqueologia experimental. Aquesta curiosa disciplina, duta a terme pels laboratoris més importants (CNRS, INRA, etc.), consisteix a reconstituir «realment» les pràctiques quotidianes del passat. Així, actors experts treballen, teixeixen, construeixen, cuinen, forgen, tallen i lluiten actuant d'una manera fidel amb rèpliques d'eines ancestrals que ens permeten conèixer millor les arts antigues. És molt divertit!

Per molt estrambòtics que puguin semblar aquests jocs de rol, ajuden a redescobrir pràctiques oblidades i a interpretar civilitzacions desaparegudes, a més de restablir algunes veritats sobre els gals. Per això, de la mateixa manera que avui se sap que no són els únics avantpassats dels francesos, semblen molt menys rudes i rústecs del que en deien els romans. L'Astèrix i els seus entremaliats amics potser no estan tan equivocats...

USOS BÀRBARS I COSTUMS CIVILITZATS

Aquest llibre, basant-se en els descobriments més recents, explica la veritable vida diària dels gals, amb els seus costums i les seves festes de *gal·la*. La compara amb la dels romans, més organitzada i mineral, i sobretot molt més ben documentada, des de l'antigor. I ens adonarem que aquests suposats bàrbars són (al capdavant) tan civilitzats com els seus invasors cultes, de vegades menys delicats que els guerrers gals que van sotmetre.

També veurem com, malgrat que els usos i costums han evolucionat, certes coses perduren al llarg dels segles.

BRITÀNIA

ambians

LA GÀL·LIA, L'ANY 50 AC

POBLET DELS
IRREDUCTIBLES
GALS

coriosolites

vènets

Batalla
dels vènets

CONDATÉ

namnetes

píctons

sàntons

BURDIGALA

AGINNUM

HISPÀNIA

RODOMAGUS

DUROCORTURUM

LUTÈCIA

rèdons

carnuts

bitúrigs

Batalla
d'Avaricum

GÀL·LIA CÈLTICA
(LIONESA)

AQUAE CALIDAE

Batalla
de Gergòvia

arverns

GÀL·LIA
AQUITÀNIA

volques

tectosages

nervis

GÀL·LIÀ
BELGA

Batalles

pobles

rems

CIUTATS

REGIONS

GERMÀNIA

sènon

● Batalla d'Alèsia

edus

● Bibracte

sèquans

helvecis

● GENEVA

LUGDUNUM

al·lòbroges

GÀL·LIÀ
CÍSAIPINA

GÀL·LIÀ
TRANSALPINA
(NARBONESA)

salis

Batalla d'Aquae
Sextiae

● NICAË

● MASSILIA

● CORSICA

HISTÒRIA DE LES GÀL·LIES

DELS CELTES ALS GALS

«Som a l'any 50 abans de Crist. Tota la Gàl·lia és ocupada pels romans...». Totes les aventures de l'Astèrix comencen quan s'acaba la història dels gals... Aquesta té el seu origen vuit-cents anys abans, quan els celtes, un poble de guerrers seminòmades, abandonen el centre d'Europa per anar a l'oest del continent. Es barregen amb les poblacions autòctones, de vegades les massacren, s'instal·len on l'herba és verda i s'hi queden mentre es manté verda. Alguns fins i tot s'aventuren més enllà dels mars, fins a les illes Britàniques. Al segle v aC, petits principats celtes prosperen a les terres que encara no s'anomenen Gàl·lia, i comercien amb els grecs, ja establerts a la part meridional. Fins i tot, una parella grecocelta funda Massàlia, la futura Marsella.

La cultura de La Tène, l'indret suís on sorgeix la segona edat del ferro (al voltant del 450 aC), marca la fi dels prínceps celtes. Després d'aquesta revolució tecnològica, la societat es torna menys monàrquica i tribal. Cada poble es dota amb una mena d'institucions, capaces de governar, segellar aliances i decidir la guerra.

Els descendents dels celtes, encara armats amb ferro i afamats d'or, saquegen Roma l'any 390 aC i Delfos, cent onze anys més tard. Deixen les víctimes amb un gust amarg, però es guanyen un nom: gàlates (*galatai*) per als grecs, i gals (*galli*) per als romans, sobrenom inspirat en el gall, el rei del galliner! Menys preats però temuts, els gals no s'ofenen. No se senten «galls», sinó arverns, bitúrigs, carnuts, vènets, rèdons, sèquans... En total, són una seixantena de pobles, certament units per unes similituds culturals, lingüístiques, religioses i semàntiques, però sobretot dividits per les rivalitats que hi ha entre ells. Els ambaixadors druides intenten mantenir la pau, però no contenen tot l'ardor. A la Gàl·lia, es busca molta brega.

DELS GALS ALS GAL·LOROMANS

Alguns pobles, com els edus, actuals borgonyons, pacten amb Roma. Altres, al sud, es deixen annexionar per la República, que controla l'accés a la Mediterrània. Al final del segle II aC, els romans confirmen el seu control sobre les regions del sud aturant en sec les invasions germàniques. Conscients de les seves debilitats davant les hordes teutòniques, els caps gals construeixen recintes fortificats, que centralitzen el poder, l'exèrcit, l'economia i ofereixen refugi en cas d'atac. Però, aquests *oppida* no protegeixen de tot, i mai no se sap d'on venen les fletxes... que van venir de Suïssa l'any 58 aC. Els helvecis, amenaçats pels germànics, decideixen emigrar cap a l'oest, i travessen el territori dels edus, que demanen ajut als aliats romans. Com gat vell, el Cèsar aprofita l'oportunitat per entrar a la Gàl·lia. I ja s'hi quedarà. Sis anys més tard, després d'una campanya rodona, d'amenaques lletges, acords lamentables i represàlies sagnants, una petita derrota a Gergòvia i una gran victòria a Alèsia, la Gàl·lia esdevé romana, tot i la resistència de l'Astèrix.

Els gals, ara gal·loromans i pacificats, s'adapten ràpidament a aquest nou estatus. La guerra de les Gàl·lies s'emporta centenars de milers de gals, caiguts en combat, executats per donar exemple, sacrificats per conveniència o reduïts a l'esclavitud per servir Roma. Els gals, després de segles de vida rebel, aspiren a la comoditat i seguretat de la *pax romana*.

Caldrà que Roma caigui, que arribin els francs, que bategin el seu rei Clodoveu (any 496) i que passin uns quants segles perquè de la Gàl·lia neixi França.

ROMA I EL SEU IMPERI

- **201 aC:** la República romana al final de la segona guerra Púnica
- **27 aC:** inici de l'Imperi romà
- **SEGLE II:** l'Imperi romà en el seu apogeu

Batalles

CIUTATS I ILLES

bàrbars

HISTÒRIA DE ROMA

LA LLEGENDA QUE ES VA CONVERTIR EN UN REGNE

El mite de Roma comença amb Ròmul i Rem, bessons nascuts de l'amor del déu Mart i d'una descendent llatina d'Enees, l'heroi troià que va sobreviure a la famosa guerra del segle XII aC. Un rei local, preocupat que el seu prestigiós llinatge els fes guanyar rivals, ordena que els infants morin ofegats al Tíber. Però, els déus estan a l'aguait: una lloba —*lupa*, en llatí, o «prostituta» en argot, tot i que la llegenda prefereix «lloba»— els recull i els confia a un pastor, que els cria.

Un cop adults, els bessons decideixen construir una ciutat. Com que els déus designen Ròmul com a rei, Rem s'enfada i travessa el recinte fictici traçat pel seu germà sense ser-hi convidat. Quin descarat! Ròmul mata Rem i funda el seu poble: Roma, nascuda d'un fratricidi, s'estenrà aviat per set turons a les ribes del riu Tíber.

EL REGNE QUE ES VA CONVERTIR EN UNA REPÚBLICA

El 21 d'abril de l'any 753 aC, dia de la fundació de Roma, segons la llegenda, els etruscos dominen el Laci. Participen en la construcció de la petita ciutat i donen a Roma tres dels seus set reis. L'últim, Tarquini el Superb, un violent tirà i violador, és expulsat pels romans, que instauren una república: som a l'any 509 aC.

Roma, inspirada per la radiant Grècia del segle V, crea la seva religió, les seves legions, les seves institucions i les seves primeres lleis, una de les quals decreta la igualtat, molt relativa i teòrica, entre els patricis, les famílies riques, i la plebs, el poble.

Dos fets influeixen llavors en el futur de la ciutat. El 390 aC, els gals saquegen Roma. «Ens venjarem»,

pensen els romans. L'any 323, la mort d'Alexandre el Gran marca la fi de l'edat d'or grega. «Via lliure», es diuen també els romans. Roma treballa molt per reconstruir-se, s'arma i es llança a la conquesta, primer d'Itàlia, guanyada amb la presa de Tàrent, l'última colònia grega. L'any 272 aC, els romans són amos a casa seva.

LA REPÚBLICA QUE ES VA CONVERTIR EN UN COMBAT

Roma triga més d'un segle i tres guerres púniques (del llatí *punicus*, cartaginès) per destruir Cartago. La fi d'aquest últim rival al *mare nostrum* dels romans (la nostra mar, la Mediterrània) li ofereix les grans illes i ben aviat la seva conca. Al final del segle I aC, Roma ha sotmès Grècia, Hispània, la costa de Dalmàcia, l'actual Turquia i el sud de la Gàl·lia, on les legions de Mari aturen cruentament les incursions germàniques dels cimbres i dels teutons.

Tanmateix, aquest domini escandalós oculta una crisi profunda. La República, poderosa però fràgil, perquè és desigual, ha d'afrontar la revolta de les seves ciutats aliades (les *socii*), que sotmet durant les guerres socials. Les colònies gregues, carregades d'impostos, s'alcen al seu torn, seguides pels gladiadors, rebel·lats i dirigits per Espàrtac. Cada vegada, les legions s'imposen, executen, crucifiquen i sotmeten tots els descontents que s'oposen a la grandesa de Roma. Però, el poble brama.

Mentre els rics s'enriqueixen i els pobres es tornen més pobres, les gelosies creixen al front de l'Estat. Els poderosos ocupen els càrrecs més alts, mitjançant assassinats, manipulacions o la demagògia i el clientelisme. El cònsol Sul·la, ascendit a dictador, càrrec de «magistrat d'urgències socials», intenta reformar les lleis, sense gaires resultats. Dimiteix l'any 81 aC, però obre el camí que porta a l'Imperi.

Vint anys més tard, tres generals ambiciosos, Pompeu, Cèsar i Cras, creen un triumvirat. Tot just establerta, l'al·iança trontolla i comencen les intrigues, *vae victis* (ai, dels vençuts!). Àvids de triomfs, el tres falsos amics van a la guerra per seduir la multitud. Cras fa un favor als seus dos

rivals morint contra els parts. Un menys. Pompeu s'apodera del Pontus Euxinus (actual mar Negra) i Cèsar conquereix la Gàl·lia. Empat. Però, l'intel·ligent Pompeu es fa nomenar cònsol únic pel Senat, que declara Cèsar enemic públic. Juli s'enfada i, *alea iacta est* (la sort ha estat tirada!), travessa el riu Rubicó per entrar a Roma amb les seves legions. Sacrilegi! Les armes estan prohibides a la ciutat! I comença la guerra civil amb victòria final del Cèsar a Farsàlia, l'any 48 aC. Esgotat i assetjat, Pompeu és assassinat a Egipte per Ptolemeu XIII, germà i marit (sí, sí) de Cleòpatra, amant del Cèsar. N'hi ha per llogar-hi cadires!

Finalment tot sol, el popular vencedor esdevé dictador l'any 45 i és assassinat un any més tard per uns senadors descontents de la seva escandalosa entrada a Roma, entre altres coses.

EL COMBAT QUE VA FER NÉIXER UN IMPERI

S'estableix un segon triumvirat, tan fràgil i hipòcrita com el primer. Lèpid, el més feble dels homes forts, queda fora de combat ràpidament i els dos primers s'enfronten en un duel. A la dreta: Octavi, fill adoptiu del Cèsar i hàbil polític; i a l'esquerra: Marc Antoni, gran militar i consolador de Cleòpatra! L'any 31 aC, el general perd la batalla d'Àccium i se suïcida amb la seva reina d'Egipte. Octavi pren el poder i els gloriosos títols d'August, Cèsar i *imperator* de tots els exèrcits. Déu-n'hi-do!

El 27 aC, Roma esdevé un imperi. El Senat, que remenava les cireres sota la República, queda debilitat, i l'emperador mou els fils de la política i dels afers militars. En quaranta anys de regnat, Octavi August amplia el seu domini i calma el poble amb pa i jocs. Alguns dels seus successors, Tiberi o Claudi, mantenen la pau social i annexionen la Bretanya i el nord d'Àfrica. D'altres, com Calígula o Neró, atien l'odi, i fins i tot les flames, i anuncien la bogeria que vindrà.

La nova dinastia dels flavis —Vespasià i Tit— restaura l'ordre en el caos imperant i imperial. Sota els antonins (96-192) i els seus «cinc bons emperadors» —Nerva, Trajà, Adrià, Antoní i Marc Aureli—, Roma assoleix l'expansió

màxima i viu l'època daurada. L'Imperi ho organitza tot, construeix i connecta ciutats, garanteix l'ordre i administra un terç dels habitants del planeta. És la *pax romana* (la pau romana), però no durarà.

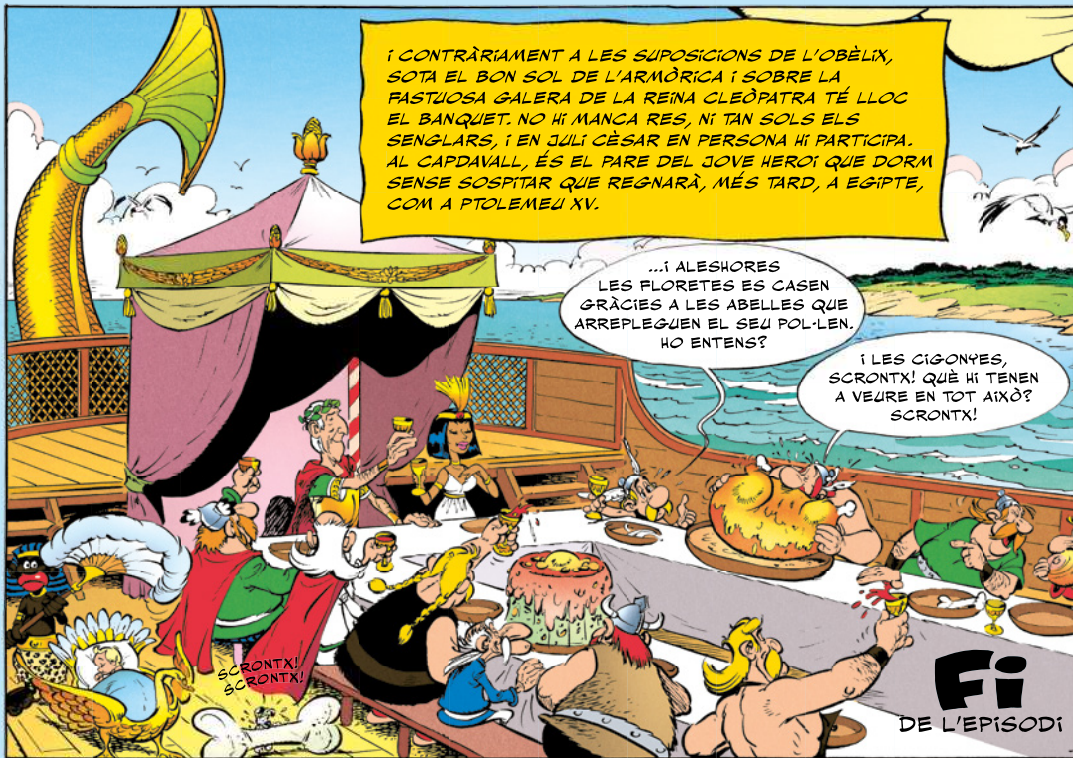
L'IMPERI QUE JA NO IMPERA, I ESDEVÉ ROMA

La mort del no gaire còmode Còmmode, l'últim dels antonins, obre un període d'incertesa. Septimi Sever restaura durant un temps la grandesa de l'Imperi, tots els homes lliures del qual esdevenen ciutadans (212, edicte de Caracalla). Però, a la resta del segle III, tot són crisis, conflictes, assassinats, traïcions, venjances, intrigues i complots, que porten a la divisió. L'Imperi se separa per primera vegada l'any 286 i després, definitivament, el 395. Constantinoble, capital de l'Orient, sobreviu a l'Imperi romà d'Occident; fora de combat, es torna a alçar, però n'hi haurà prou amb uns copets perquè caigui. Els visigots (el 410) i, més tard, els vàndals (el 455) prenen Roma. L'any 476, Ròmul, l'últim emperador romà i segon Ròmul de la història, és destituït. S'ha tancat el cercle.

Amenaçada mil vegades, colpejada i reconstruïda, Roma troba un nou impuls en abraçar l'Església cristiana, que durant molt de temps havia perseguit. Gràcies als papes, la Ciutat Eterna continua creient en el seu imperi sobre el món.

LA FAMÍLIA

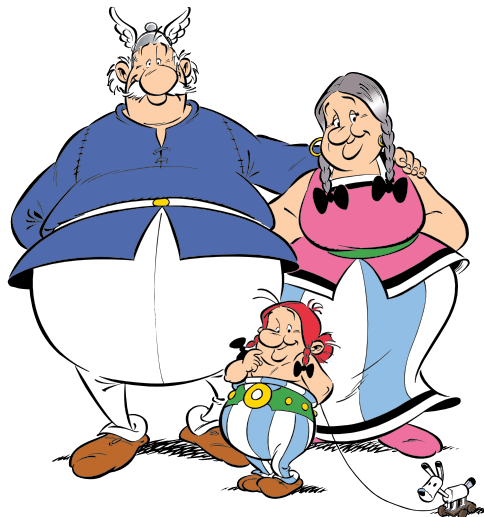
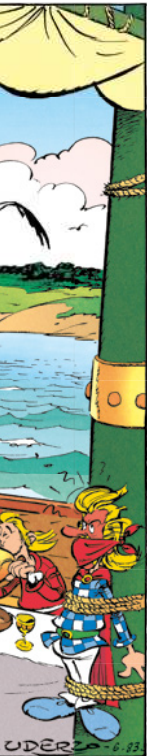

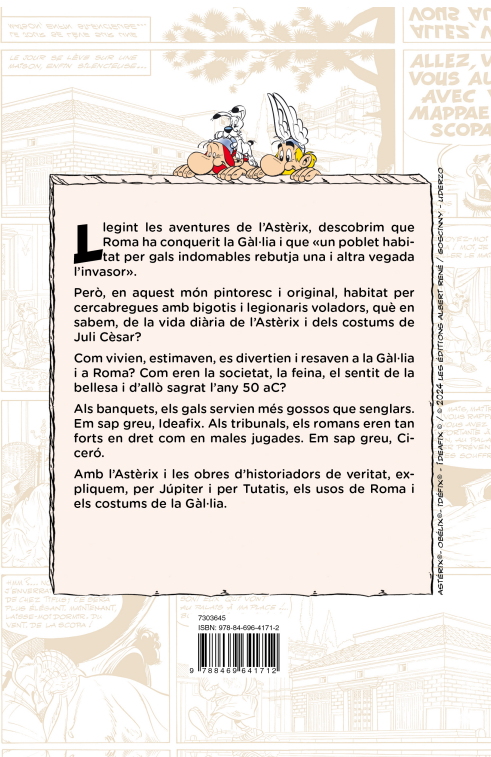
El fill d'Astèrix, p. 48

La família és sagrada. Fins i tot justifica que romans i gals facin una treva al voltant d'aquesta santa unió, coronada en aquest cas pel fill del Cèsar i Cleòpatra. I això que el petit Cesarió, que dorm plàcidament amb el polze a la boca no regnarà durant gaire temps, sota el nom de Ptolemeu XV, i tindrà un destí desastrós. Octavi, el seu germanastre, adoptat pel Cèsar i primer emperador amb el nom d'August, el fa assassinar cap als quinze anys. No es pot dir que l'harmonia regni a les famílies antigues...

D'altra banda, el Cèsar, que s'aprofita alegrement dels innumbrables antagonismes gals per conquerir la Gàl·lia, assenyala que «totes les famílies estan dividides», excepte els Obèlix, és clar.

Tal com demostra la desventura de Cesarió, els desacords familiars també existeixen a Roma i fins i tot de manera institucionalitzada. Així, sota la República, el marit pot repudiar la dona amb un simple «Fot el camp, dona!» (*I foras, mulier*). Tanmateix, a partir del segle I aC, les dones guanyen independència i obtenen el dret de separar-se, i fins i tot s'hi aficionen. Sèneca deplorea que n'hi ha que «es casen per divorciar-se i es divorcien per casar-se» i que anomenen els anys amb el patrònim dels cònjuges que van desfilant. Quin temperament, aquestes romanes!

ALLES, VOUS AVEC MAPPAE SCOPA

Astérix

ELS COSTUMS EXPLICATS

Legint les aventures de l'Astèrix, descobrim que Roma ha conquerit la Gàl·lia i que «un poblet habitat per gals indomables rebutja una i altra vegada l'invasor».

Però, en aquest món pintoresc i original, habitat per cercabregues amb bigotis i legionaris voladors, què en sabem, de la vida diària de l'Astèrix i dels costums de Juli Cèsar?

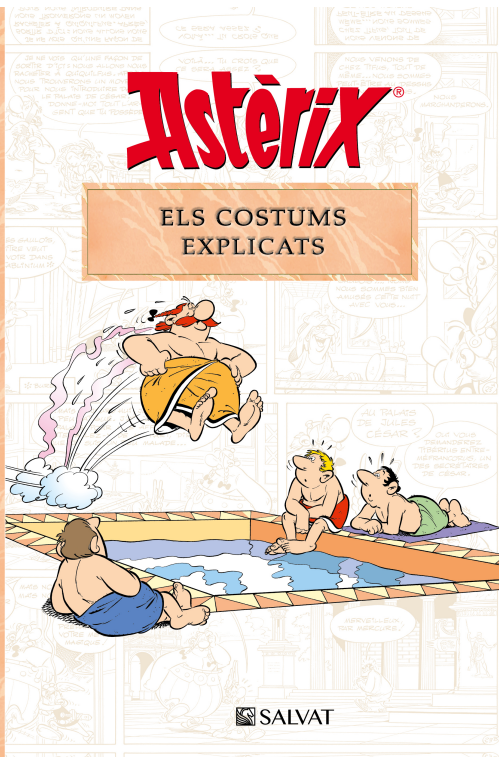
Com vivien, estimaven, es divertien i resaven a la Gàl·lia i a Roma? Com eren la societat, la feina, el sentit de la bellesa i d'allò sagrat l'any 50 aC?

Als banquets, els gals servien més gossos que senglars. En sap greu, Ideafix. Als tribunals, els romans eren tan forts en dret com en males jugades. Em sap greu, Ciceró.

Amb l'Astèrix i les obres d'historiadors de veritat, expliquem, per Júpiter i per Tutatis, els usos de Roma i els costums de la Gàl·lia.

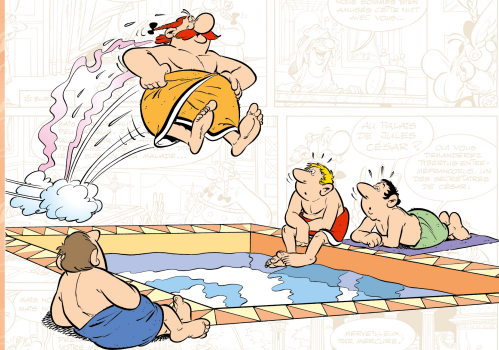
7309645
 ISBN 978-84-606-4171-0

 9 787309 641710

Astérix®

ELS COSTUMS EXPLICATS

SALVAT